

JANCSEK GABOR

Poláris ellentétpárok az antropozófus gyógypedagógiában

Az idei lapszámokban egy kicsit bővebb betekintést szeretnénk adni az antropozófus gyógypedagógia vezérmó-
tívumaiba. Ide tartoznak a konstitúciós és a gyógypedagógiai ellentétpárok, a 12 érzékszerv tana, melyekkel szándékunkban áll behatóbban is foglalkozni, hogy szülők, pedagógusok, terapeuták vagy csak a téma iránt érdeklődők megismerkedhessenek az alapvető fogalmakkal.

Előző alkalommal megismertük a nagy- és kisfejű gyermek sajátosságait, ebben a lapszámomban a kozmikus és a földi gyermek jellegzetességeit ismerjük meg, hogy a személyiségvonásokat és karaktertípusokat e konstitúciós ellentétpár melyikéhez rendelhetjük. A rövidítések, mint előzőleg is, a következőket tartalmazzák: IÉR (ideg-érzékszervi rendszer), RR (ritmikus rendszer), AVR (anyagcsere-végtag rendszer).

A kozmikus és a földi gyermek

Mielőtt azonban rátérnénk a konkrétumok számbavételére, nézzük meg megint csak kissé a szellemtudományi háttérrel az elnevezések megvilágítására: az ember úgy kerül bele az embrionális létbe, hogy először a fejrégiót fejleszti ki. Értelmetlenség azt gondolni, hogy a fej elsősorban örökletes tényező. Nem az, hanem a kozmosz szférikuságának, azaz gömbölyűségének képmása, utánzata, annak az erői hatnak bele a kialakulásakor. Az öröklődési vonalon keresztül a karok és lábak szerkezetét, felépítését kapjuk meg. Csak ezek által vagyunk szüleink gyereke, azokon keresztül függünk össze a földi erőkkel, mert a fej egyáltalán nem hozzáférhető a földi erők számára, még a megtermékenyítésnek sem.

A fej a kozmoszból kerül bele a testbe. A fej hasonlósága a szülőkkel onnan származik, hogy a szervezet egyéb részeivel összeköttetésben

van, onnét kapja a tápláló vért, melybe a szervezet egésze ilyen-olyan módon belehat. Viszont a fejforma a kozmikus behatás eredménye. És mindenekelőtt annak eredménye az IÉR is, mert a központja a fejben található, a kozmoszból építjük azt magunkba és növesztjük bele szervezetünk egyéb részeibe. A gyermek karakterének megállapításakor arra figyeljünk, hogy a kozmikus (fejrégió, IÉR) vagy a földi (végtagok, AVR) erők vannak-e túlsúlyban.

Rudolf Steiner leírásai nem defektusanalízisek, melyek megmutatják, hogy hol vannak a gyermek hiányosságai, hanem a képességek, tehetségek, sajátosságok, egyes rokonságok körvonalazásai. Vannak földi, a környezet, a minket körülvevő világ iránt orientált gyerekek, akik még alig megfontoltak, cselekedeteikből hiányzik az átgondoltság, így adottságaikat nem tudják megfelelően kamatoztatni, ami miatt segítségre szorulnak. Aztán vannak a még félig az égből lebegő gyerekek, akik nagy belső gazdagsággal bírnak, de nem tudják még kifejezni magukat, mindazt a földre hozni, mely bennük lakozik. Itt elsősorban valami funkcionális-éterikus dologról van szó, és arról a módról, hogy a múltból milyen adottságokat hozunk magunkkal, melyek a testformában jutnak különbözően kifejezésre.

Ennél a fogalompárnál nem kapunk orvosi utalásokat, viszont pedagógiai-didaktikai módszereket igen.

Mindkét esetben így hangzik a vezérmódat: „*a világ iránti érzést kifejleszteni*“. Némely tanár mondhatná magának: „*Nem tudok az órán minden egyes gyereknek valami egyéni dolgot nyújtani, ez teljesen lehetetlen*“. De ha a tanár a vezérmódatot irányelvnek tekinti, és gesztusait, kifejezőmódját, intonációját és artikulációját folytonosan fejleszti, mert hogy teljesen tudatában van annak, hogy a földi gyerekek számára minden hangszín és hanglejtés érzéket, érzeteket okoz, akkor a tanóra a középső tartományba hatolva hat, amely az ég és föld, gondolkodás és akarat között helyezkedik el: az érzelmi élet. Ellenben, ha a szemlélő tantárgyakat érzelmi töltéssel tanítja, akkor a kozmikus gyerekeket a világ iránti érzéssel látja el. Mindkét esetben a középső tartomány (RR) erősítése a lényeg, úgyhogy a külön csoporthoz tartozó gyerekek nyugodtan részt vehetnek egymás gyakorlatain. Azért van a középső régió, a RR fejlesztésének akkora nagy szerepe mindkét esetben, mert az jelenti a hidat, a kapcsolatot, a kiegyenlítést a két pólus (IÉR-AVR) között, melyről az alábbi ábrán kapunk vázlatos képet.

A kozmikus gyermek

Ezeknél a gyerekeknél a fejrégió szép, plasztikus kialakulása jellemző. A test egyéb részeinek kidolgozottsága viszont igen különböző. Csak ritkán találkozhatunk olyan

gyerekekkel, akiknél a fej és a végtagok egyformán plasztikus kidolgozottságúak lennének. A fej szinte szobrászi szépsége az étertest formáló tevékenységének az egyenes következménye, mert odahelyeződik a képzőerők hangsúlya, mely azonban a végtagoktól veszi el úgymond a lehetőségeket, képességeket. A motorikus képességek hiányosabbak, mint egyébként, ez a mozgásra és annak koordinációjára van jelentős kihatással. Ha kérdéseket teszünk fel egy ilyen gyermeknek, alig kapunk éber, értelmes válaszokat, mégis az az érzésünk, hogy egy élénk lelki léttel megáldott, elvarázsolt királyfi vagy királynő áll előttünk, akinek azért ügyetlenek a végtagjai, mert nem szállt le még fentről a Földre. A képességek és tehetségek a fejjel és IÉR-rel vannak összefüggésben, melyek a következők: gondolatok bősége, nyugalom, belső gazdagság.

Mivel a gondolatok bősége megvan, így az összes szemléltető tárgy, mint a történelem, földrajz, környezetismeret, irodalom jönnek szóba. A tanárnak úgy kell tartania ezeket az óráit, hogy a gyerekekben érzelmi feszültség jöjjön létre. Pl. amikor az ókori Rómáról és Cézáról, vagy valamilyen ásvány kialakulásáról és előfordulási helyéről beszél, ábrázolja olyan érdekesen és figyelmet felkeltően a történeteket, akár drámai jelleggel is, hogy a kozmikus gyerekekben vágy keletkezzen arra, hogy utánanézzon további körülményeknek is, melyek felcsigázták érdeklődését. Jöjjön létre benne olyan érzelmi töltet a hallottak felvétele után, hogy személyes kapcsolat alakuljon ki közte és Cézár vagy egy bizonyos ásvány vagy kristály között, ami érzelmi alapot és motivációt szolgáltat a későbbi tudásanyag megszerzéséhez, mely sokkal könnyebben lesz elérhető ilyen alapokon. Olyan tulajdonságok jelennek meg ezek által, mint együttérzés, az érzelmek és a valóság helyes megélése, valamint a világ iránti érdeklődés. Az így tartott tanítás a Földre hozza a kozmikus gyerekeket azzal, hogy érzelmileg is megélik azt, amit a tanár elbeszélése által gondolati úton megtapasztalnak. Ekkor felébred a világ és a környezet iránti érdeklődés, és a felkel-

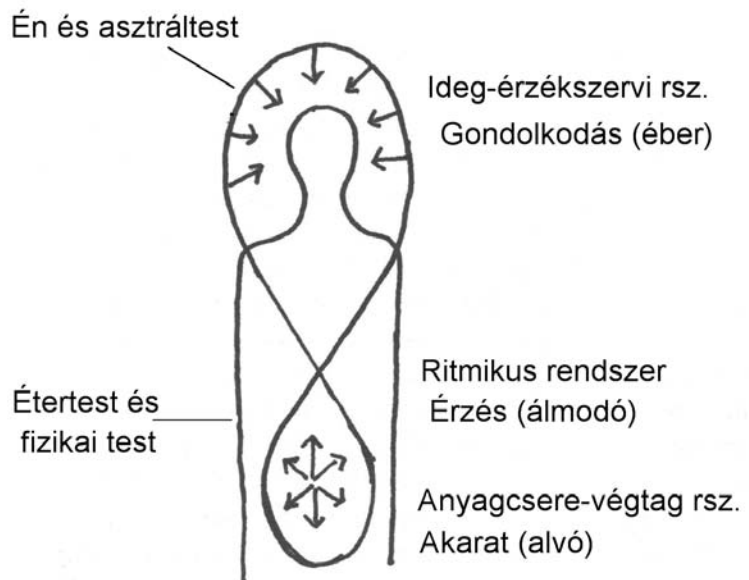
tett érzelmi élet révén kapcsolat alakul ki az AVR-hez és a földi síkhoz.

A földi gyermek

Tisztában kell lennünk vele, hogy náluk az öröklődési erők rendkívül erősen átjárják az AVR-t. Az inkarnálódás során az öröklődési komponens túlsúlyban van, így a kozmikus erők nem tudnak megfelelően érvényesülni és a földi erőket kellő mértékben kompenzálni, ezért az öröklődési erők inkább elnyomó és meghatározó szerepet játszanak. A földi erők túlsúlya terhet is jelent egyúttal. Az ilyen gyermek domináns temperamentumához csekély melankoli-

életet annak minden velejárójával együtt, kezükkel és lábukkal ennek a világnak a polgárai, tehetségesek az őket körülvevő világ felfedezésében. Az arcukat vagy fejüket szemlélve nem ismerhetjük fel őket, ott még nincsenek annyira jelen személyiségükkel, cselekedeteik ennek megfelelően gyakran „fejtlenek” is.

Ha kezükre vagy lábukra nézünk, azonnal meglátjuk, hogy kivel is van dolgunk: a kezük javíthatatlanul nyomát viseli a homokozóban vagy a kertben töltött rengeteg játéknak, a vízzel, sárral való örökös foglalkozásnak, a lábuk a tócsákba gázolásnak, melyek a körmök alatti koszarétegben, a könyékig való maszatos

A kép Margarethe Hauschka: Ritmikus masszázis c. könyvéből

kus mellézköngye is társul, mely indiszponáltságra, levertségre hajlamosítja őt. Ez természetesen magatartási, viselkedési problémák sorát vonhatja maga után. Ha egy gyermek eleve lehangolt, kissé rosszkedvű, és valamilyen kellemetlenséggel találkozik, persze hogy könnyebben kikerül majd az egyensúlyból egy hozzá stabilabb természetű képest.

Ebben az esetben a Földdel való kapcsolat és rokonság szembeszökő, azt is lehet mondani, hogy az első pillanattól kezdve minden földi dolog iránt élénk érdeklődés mutatkozik. A legkülönfélébb technikai eszközöktől el vannak bűvölve, szeretik a földi

bőrben, a sáros és agyonázott cipőkben nyilvánulnak meg. Ők azok, akik otthon a legnagyobb komolysággal fogadkoznak, hogy nagyon fognak vigyázni a ruhájukra játék közben, és öt perc múlva már magukról és ígéretükről teljesen megfeledkezve hemperegnek a földön. Nem tehetnek róla, mert akkora vonzást, kötődést éreznek a Földhöz, melynek nem képesek tartósan ellenállni. Az állandó mozgáskényszer tehet egy fals, hiperaktív gyereknek tűnő benyomást is, de alaposabban odafigyelve észrevehető, hogy csupán a földiség rejtőzik a mozgás szeretete, az izgágaság mögött.

A terápiához zenei foglalkozásokat, euritmát, festést, mozgással összefüggő megfigyelést javasol Rudolf Steiner. De most vegyük egyenként sorra az ajánlott tevékenységeket:

1. Az ének-zeneórán egy melankolikusabb moll dallammal kezdünk, mely aztán fokozatosan dúrba megy át. Nagy jelentősége van a mollból dúrba való átmenetnek, erre a részre kell ráéreztetni a gyerekekkel, melyből érzésszinten erőt meríthet saját melankolikuságának legyűréséhez is. A gyerekek hajlamosak a zeneiségre, mivel az ének és a zene intenzív belső mozgás, és igen gyakran szívesen hallgatnak maguk is zenét. Mindenesetre a zenei hajlam lehet még mélyen szunnyadó állapotban is, melyet a mi feladatunk felkelteni először.

2. Külső, testi mozgásként az euritmia van megadva, mely ellen azonban adott esetben nagy ellenállást tanúsíthatnak a gyerekek. Megeshet, hogy a földhöz verik magukat, és hasonlóan heves reakciókat mutatnak. Ekkor a tanár lélekjelenlétén és ügyességén múlik, hogy a magukat megmakacsoló gyerekeket határozott fellépése, és a feladattal való nagyfokú azonosulása által ösztönözzön és motiválni tudja mégis. Ellenben az euritmia a leghatékonyabb a gyerekek számára, mert a testet igénybe vevő zeneuritmiai gyakorlatok által lehet őket leginkább átszellemiesíteni.

3. Ha különösen a szangvinikus temperamentum a mérvadó, és ahhoz jön a melankolikus felhang, akkor a festés nagyon hatásos eszköz.

4. Egyik olyan óra után, mikor jobban csendben kellett lenni, menjünk ki egyszerűen a gyerekekkel a szabadba, és hagyjuk őket szabadon tombolni, hogy rohangálhassanak, ugrándozhassanak kedvükre. A kötetlen, szabad mozgásból térjünk rá valamikor egy olyan gyakorlatra, hogy a földi gyerekeknek azt a feladatot adjuk, hogy nézzék meg a többiek mozgását, akik bizonyos mozgásforma bemutatását kapták tőlünk. Ez lehet bármi: tornamutató, dzsesszbalett, hip-hop tánc, teljesen mindegy, mit választunk.

(Talán csak annyi lenne fontos, hogy a többiek szívesen produkálják magukat a megfigyelők előtt.) A lényeg abban áll, hogy figyeljék meg, ha egy mozgás, egy forma szépen, jól sikerült. Utána a megfigyelők helyet cserélnek a mozgást végzőkkel, és most ők mutatják be ugyanazt, amit a többiek nekik. A tudatukat a mozgás szépségére irányítjuk, ami által mi történik? Felébred a saját képességek és tehetségek iránti észlelet. A gyerekek megtanulnak ráérezni arra, hogy mi az, amit tehetségként hoztak magukkal, amit útravalóul kaptak, mégpedig a mozgás és a földi dolgokkal kapcsolódás lehetőségét. Szóval, érzéseket ébresztünk bennük a zene, a mozgás, a szép és csúnya, a világos és sötét, a feszült és oldott iránt, ami által tudatosodnak képességeik és érdeklődésük. Az érzelmi gazdagság ilyen palettája hozzájárul a még alvó fej felébresztéséhez, mert ha kedvünk van valami megtanulásához, akkor sokkal könnyebben jönnek elő gondolataink, mint homályos, tisztázatlan érzésekkel. A döntő az, hogy az érzelmi életet keltsük fel először, mert az érzések ébreszthetik fel az addig alvó gondolatokat.

Összegzés

Gyakran kérdezik, hogy nem azonos-e a kisfejlés a földi aspektussal, és a nagyfejlés a kozmikussal? A megfigyelés azt mutatja, hogy egyáltalán nem. Egyaránt tartoznak nagy- és kisfejlő gyerekek is a földi vagy a kozmikus jelleghez. A nagy- és kisfejlés a fizikai alkat, valamint az IÉR és az anyagcsere együtműködésének kifejeződése. A kezelés ennek megfelelően a testműködés erősítését és fejlesztését célozza meg, úgymint a táplálkozást meg az érzékszervi észleletet. A földi és kozmikus gyermeknél más a helyzet, náluk az éteri sík játszik főszerepet. Itt minden attól függ, hogy a gyermek Én-je a megfelelő módon tudja-e individualizálni a fejet vagy a végtagokat. Csak az Én-től áthatott éteri szervezet képes az öröklődésből jövő erőkhöz való alkalmazkodásra, és azok megfelelő átalakítására. Ahol ez nem sikerül elégségesen, ott a poláris területek valame-

lyike van túlsúlyban. Itt a terápia elsősorban az érzelmi életre fókuszál, mert az érzések közvetítenek az étertest és az asztrálest között. Az éteri szervezet élénksége, tevékenysége érzések útján kap impulzusokat. A „megélés” azt jelenti, hogy figyelmével, koncentrációjával (Én-tevékenységével) belemerüljön az étertestbe az érzelmi élet közvetítésével.

A földi és a kozmikus gyermeknek is különösen szüksége van a tananyag művészi továbbítására a tanáron keresztül. Mert a művészetben kap nagy szerepet az érzés és átélés. Egy igazi művészt talán egy olyan operaénekesnővel lehetne leginkább jellemezni, aki a Varázsfuvolában egy legcsodálatosabb Éj Királynője ária eléneklése után - amivel a közönségét végletekig elbűvölte és a fellegekbe emelte, hogy csak úgy repültek a virágcsokrok a színpadra - magába roskadva ül az öltözőjében, mert egy bizonyos részt nem teljesen tisztán énekelte. Pontosan tudja, hogy a következő 173. alkalommal hogyan énekelje az áriát, és utána is, hogy min lehet még tovább csiszolni. Talán azt gondoljuk, ha egy spruchot vagy verset négy hétig gyakoroltunk, hogy már tudjuk is. Ez azt mutatja, hogy még nem vagyunk az igazi művész útján, ahol sohasem érhetjük el ugyan a teljes tökélyt, de megtanulhatjuk kezelni a dolgokat, és a szépség megéléséhez kerülhetünk, melyet egyes-egyedül a művészi gyakorlatok végzése által vívhatunk ki. Ezért van szükség a tanárra nevelőművészként, hogy a fenti szemlélettel és lelkülettel közvetítse diákjai számára az aktuális tananyagot.

Az euritmia a tanár számára is nagyon fontos iskolázási út a művészi tanítás szempontjából. A gyerekeknek ma sokkal inkább nehezükre esik, hogy valóban felegyenesedjenek, hogy gesztusaikban, mozdulataikban tényleg benne legyenek. A külső világ attrakciói sokkal földiebbé teszik a gyerekeket, mint amennyire maguktól lennének. Fontos, hogy minden hangzót ama három szempont szerint tanulmányozzuk és gyakoroljuk, ahogy a fa euritmiaalakokon van megadva. Ne csak a „B” mozdulatot tanuljuk meg, hanem azt a minőséget is, melyre a fá-

tyol színe utal, vagyis az érzést. Tehát a burokképzést, óvást, védést a „B”-hez tartozón. Különös jelentőségű még a hangzók karakterének megismerése is, mely az alakokon egy 3. színnel való satírozásban látható az emberi alakon vagy a ruhán. A megérett mozgásforma akarati impulzusa tárul fel ott. Ha belemélyedünk kérdéseinkkel a három aspektusba először gondolati úton: - mit jelent a forma, hogyan épül fel? -, másodsor az érzésbe, érzetbe: - mit akar

közölni, hogyan élek benne, valóban belemerülök érzéseimmel, érzeteimmel? -, és harmadszor az akarati karakterbe: - megjelenik valami mozgulataim által végtagjaim útján? - akkor e háromszoros igyekezetünk révén saját hármasságú lényünket iskolázzuk úgy, hogy Énünk teljesen jelen van bennünk.

Felhasznált irodalom:

Michaela Glöckler: Das Schulkind - Gemeinsame Aufgaben von Arzt und Leh-

rer (Az iskolás gyermek - az orvos és a tanár közös feladata), 2005-ös 4. kiadás, Verlag am Goetheanum, 47-55.o.

Irene Groh, Mona Ruef: Erziehung und Unterricht als Präventivmedizin (Nevelés és tanítás, mint megelőző orvoslás), 2002, Medizinische Sektion am Goetheanum, 152-154.o.

Rudolf Steiner: Menschenerkenntnis und Unterrichtsgestaltung, GA 302, (Emberismeret és a tanítás kialakítása, szerkezete), 1986-os 5. kiadás, Rudolf Steiner Verlag, 1921. június 13.-i előadás

Reményik Sándor: Szivárvány

I.

A párában, a vízesés felett,
Halványan, mint egy álom,
És testetlenül, mint egy lehelet:
Az örökifjú szivárvány lebeg.

Megrokkannak a sziklák, a hegyek,
A kő mállik, az erdők sírba térnek,
Új medret tör a patak magának,
S a régit testálja a feledésnek.
Megőszül a világ.

De a szivárvány mindig egy marad
S színei meg nem fakuló csodák.
Örökifjan és egyformán lebeg,
Halványan, mint egy álom
És testetlenül, mint egy lehelet.

Mint a művészet az élet felett.

II.

Minden lélekben van egy kis szivárvány,
Kis csapóhíd, amelyet lebocsát,
Hogy egy más lélek átjöhessen rajta, -
Ennek a hídnak hídpillére nincsen,
Ezt a hidacsát csak az Isten tartja.
Az Isten, aki a szívekbe lát.